УДК 657.422

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Богомолова Н. І., д.е.н., професор,
Кравченко О.О., к.е.н., доцент (ДЕТУТ)

В статті розглянуто підходи до визначення поняття «фінансове планування», виділені недоліки існуючої системи фінансового планування, проведений порівняльний аналіз сутності фінансового планирования і бюджетування, запропоновані напрямки удосконалення фінансового планування на залізничному транспорті.

Ключові слова: фінансове планування, фінансовий план, бюджетування.

Постановка проблеми. Одним з основних напрямків реалізації Стратегії розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року є удосконалення фінансово-економічної діяльності залізниць і забезпечення її прозорості [2].

Удосконалення фінансово-економічної діяльності повинно передбачати розробку [9]:

– методики окремого обліку доходів, витрат і фінансових результатів за видами господарської діяльності;

– номенклатури витрат за основною діяльністю залізничного транспорту, яка визначатиме окремий облік на утримання та експлуатацію інфраструктури, перевезення вантажів і пасажирів з виділенням експлуатаційних витрат на пасажирські перевезення за видами сполучень;

– системи основних показників оцінки економічної діяльності підрозділів Укрзалізниці;

– корпоративної інформаційної системи управління фінансами.

Удосконалення фінансово-економічної діяльності Укрзалізниці неможливе без впровадження фінансового планування в повному обсязі, тобто як оперативного, так і стратегічного. Фінансове планування на українських підприємствах можна розглядати як управлінську проблему, яка достатньо довгий час не реалізовувалася через як складність розробки і реалізації, так і відсутність методології фінансового планування і достатньо простих методів його реалізації, що є прийнятними в умовах перехідної економіки. Розвиток економіки України, перехід від декларативної до реальної самостійності в управлінні підприємством і галуззю, поява реальної загрози банкрутства призвели до необхідності планування своєї діяльності, у тому числі використання фінансового планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти фінансового планування і прогнозування як галузі наукових досліджень знаходяться в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Суттєвий внесок у розв'язання проблем фінансового планування зробили такі вітчизняні і російські вчені: І. Т. Балабанов [3], І. А Бланк [13], А. Н. Жилкіна [7], А. М. Ковальова [10], А. М. Поддєрьогін [17] та ін. Значний науковий інтерес для осмислення проблем фінансів підприємств і фінансового планування представляють праці західних науковців: Р. Брейлі [5], Е. Грінолла [6], Є. Брігхема [19], Р. С. Каплана, С. Майерса, Д. П. Нортона, Дж. К. Хорна [17] та ін.

Метою даної статті є аналіз сутності фінансового планування, виявлення проблем його застосування на українських підприємствах і розробка напрямків удосконалення на залізничному транспорті.

Виклад основного матеріалу. У наукових публікаціях існує багато підходів до визначення сутності фінансового планування. Так, фінансове планування трактується як:

1) комплексна система, яка включає в себе систему планів у різних періодах часу, що вирішують стратегічні і тактичні задачі підприємства, використовує різну вихідну інформацію і тісно переплетена з виробничим процесом, закупівлею сировини і матеріалів, збутом продукції (наданням послуг) [7];

2) складний процес, який можна розділити на чотири взаємопов'язані процеси:

– процес аналізу інвестиційних можливостей і можливостей фінансування, якими може розпоряджатися суб'єкт підприємницької діяльності;

– процес прогнозування наслідків поточних рішень для уникнення неочікуваних ситуацій і розуміння зв'язків між поточними і майбутніми рішеннями;

– процес обґрунтування обраного варіанту з множини можливих рішень (цей варіант і буде складати основу останньої редакції плану);

– процес оцінки отриманих результатів у порівнянні з метою, встановленою у фінансовому плані [5];

3) науковий процес обґрунтування на певний період руху фінансових ресурсів

© Богомолова Н.І.,
Кравченкр О.О.

підприємства і відповідних фінансових відносин [11];

4) процес систематичної підготовки управлінських рішень, які прямо або опосередковано впливають на обсяги фінансових ресурсів, погодження джерел формування і напрямів використання відповідно до виробничих, маркетингових планів, а також величину показників діяльності підприємства в плановому періоді, що забезпечують вирішення задач найраціональнішим способом [16];

5) процес розробки системи фінансових планів, який складається у визначенні фінансових цілей, встановлення ступеню відповідності цих цілей фінансового стану підприємства і формування послідовності дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей [18];

6) визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності підприємства, а також джерел його поповнення [14];

7) цілеспрямована діяльність держави, окремих суб'єктів господарювання по обгрунтуванню ефективності економічних і соціальних рішень з урахуванням їхнього забезпечення джерелами фінансування, оптимізації планується витрат і конечних результатів [20];

8) процес забезпечення сталості орієнтації в отриманні оптимальних доходів на самофінансування виробничо-технічної діяльності для досягнення внутрішньої збалансованості і динамічної рівноваги, спрямованої на забезпечення рентабельності виробничої діяльності [12];

9) планування всіх доходів і напрямків витрачання грошових коштів підприємства для забезпечення його розвитку [9] та ін.

Незважаючи на різні підходи до визначення сутності фінансового планування всі автори сходяться в тому, що фінансове планування є важливим елементом корпоративного планового процесу і має за мету забезпечення відповідності (збалансованості) між існуючими і доступними джерелами фінансових ресурсів і потреби в них, визначення конкретних напрямків їхнього використання для досягнення очікуваних результатів функціонування підприємства.

Але необхідно зазначити, що проблема застосування фінансового планування на українських підприємствах в умовах нестабільного зовнішнього середовища залишається не вирішеною через відсутність серйозних теоретичних досліджень методології стратегічного планування, неможливість використання вже розроблених методів і підходів до оперативного і стратегічного фінансового планування, отримання адекватних прогнозних значень основних показників фінансово-економічної діяльності і побудови на їхній основі реальних планів.

Різні підходи до визначення сутності фінансового планування призводить до його певного ототожнювання з процесом бюджетування на підприємстві. Таке ототожнювання не є правомірним, так як бюджетування є складовою частиною процесів економічного і фінансового планування на підприємствах і у галузях, якщо їх можна розглядати як єдину корпорацію, як наприклад, залізничний транспорт України. Процес бюджетування в певній грошово-фінансовій частині виступає у якості процесу, що відображає різноманіття фінансового планування і представляє собою одну з методологічних форм організації, проведення і технічного оформлення процесів економічного і фінансового планування. З іншого боку бюджетування представляє собою систему розрахунків окремих показників до бюджетів. Це має загальний характер і складає незмінну основу процесу фінансового планування, що відбувається на будь-якій теоретичній базі і у будь-якій прийнятій формі. У заключній часині процесу складання фінансових бюджетів бюджетування виступає як метод групування сукупності грошово-фінансових показників.

Укрзалізниця як суб'єкт державної власності зобов'язана складати і виконувати річний фінансовий план відповідно до наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 27.05.2003 р. № 137 [1], згідно якого була введена нова форма фінансового плану. Процес фінансового планування, прийнятий на українських підприємствах, у тому числі й на Укрзалізниці, відповідно до вищезгаданого наказу має суттєві недоліки [5, 13]:

- відсутність серйозних теоретичних досліджень методології стратегічного планування, що дозволило б зняти невизначеність чинників зовнішнього середовища, а також схеми її реалізації, яка мала б практичне значення;
- практична неможливість розробки стратегічних фінансових планів через високу нестабільність зовнішнього економічного середовища. У країнах з ринковою економікою підприємства складають фінансові плани, типовий горизонт якого складає, як правило, 5 років;
- зорієнтованість підприємств на оперативному і поточному фінансовому плануванні, у той час як у країнах з ринковою економікою підприємства використовують короткострокове фінансове планування для впевненості, що їм вистачить для оплати поточних рахунків, а отримані і видані позики є вигідними;
- відсутність взаємозв'язків між окремими рівнями фінансового планування, проблема узгодження планових рішень, а також локальних цілей поточного і оперативного планування і стратегічної мети функціонування підприємства;
- відсутність розробленого законодавства щодо фінансового планування;

- орієнтація фінансового планування на прогнозування форм бухгалтерської звітності. Відбувається у певній мірі підміна сутності фінансового планування плануванням і прогнозуванням тих результатів діяльності, які відображаються у формах бухгалтерської звітності. Така орієнтація на форми бухгалтерської звітності в теоретичному плані ставить знак рівняння між методологіями обліку і фінансового планування, що є не зовсім правомірним;
- надмірна деталізація показників фінансових планів. У країнах з ринковою економікою розробники фінансових планів намагаються розглядати зведені показники за кожним видом діяльності підприємства, замість розгляду всіх можливих показників;
- при формалізації процесів фінансового планування і управління слабо враховуються творчі, інтуїтивні аспекти формування фінансових рішень.

Матеріальним продуктом фінансового планування є фінансовий план, який має описувати фінансову стратегію підприємства, прогнозувати її результати за допомогою прогнозних форм фінансової звітності; формулювати фінансові цілі і критерії діяльності підприємства і давати обґрунтування обраної стратегії.

Структура фінансового плану, які розробляють українські підприємства, у тому числі, й Укрзалізниця, значно відрізняється від фінансових планів, що розробляють у країнах з ринковою економікою. На наш погляд, це пов'язано з тим, по-перше, що для перехідної економіки необхідні й перехідні методи як управління фінансами підприємств, так й фінансового планування і, по-друге, побудова фінансових планів у розвинутих країнах базується на прогнозування вхідних і вихідних грошових потоків, а не окремих показників. Так, фінансовий план українських підприємств має включати п'ять розділів [15].

Розділ 1 «Джерела формування і надходження коштів», в якому повинні бути відображені суми коштів, які будуть сформовані (залучені) підприємством у плановому році, а також суми коштів, сформовані (залучені) у попередні періоди, що використовуватимуться для забезпечення потреб діяльності та розвитку підприємства, а також виконання зобов'язань у планованому році.

Розділ 2 «Приріст активів підприємства», в якому повинні бути відображені суми витрат у плановому році, пов'язаних із придбанням та створенням (збільшенням) активів підприємства.

Розділ 3 «Повернення залучених коштів», в якому повинно бути відображено повернення коштів, залучених підприємством з усіх джерел, включаючи кошти, залучені у попередні періоди.

Розділ 4 «Витрати, пов'язані з внесенням обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів», в якому повинна бути відображена сума витрат підприємства на виконання зобов'язань перед бюджетом, включаючи погашення недоїмки минулих періодів, відстроченої та реструктуризованої заборгованості зі сплати податків та обов'язкових платежів.

Розділ 5 «Покриття збитків минулих періодів», в якому повинне бути відображене спрямування коштів на покриття збитків, які виникли у підприємства у минулі періоди.

У країнах з ринковою економікою фінансовий план має іншу структуру і повинен [5]:

1) включати прогнозні форми балансу, звіту про прибутки і збитки, звіту про джерела і використання грошових коштів, так як ці форми звітності відображають фінансові цілі компанії;

2) показувати обсяги капіталовкладень з розбивкою по категоріям, по підрозділам або видам діяльності і дається обґрунтування обсягів цих інвестицій. При цьому при розробці фінансового плану інвестиційні проекти не розглядаються як окремі незалежні проекти, а в укрупненому обсязі;

3) опис стратегій компанії, які необхідно застосувати для досягнення цих фінансових цілей. Опис стратегії може включати в себе такі параметри, як наукові дослідження і розробки, заходи підвищення ефективності, розробка нових продуктів, цінові стратегії та ін.

Така структура фінансового плану вимагає від фінансового менеджера підприємства розглядати сукупний ефект інвестиційних рішень і рішень щодо фінансування як поточної, так і інвестиційної діяльності підприємства. Ці рішення взаємопов'язані, тому їх не можна приймати окремо. Крім того, при здійсненні коректного планування фінансовий менеджер повинен вивчати події, які можуть негативно вплинути на фінансові результати діяльності підприємства, і розробляти заходи щодо ілюмінування цих впливів.

Таким чином, у якості напрямків удосконалення фінансового планування на залізничному транспорті можна виділити наступні:

1) формування чіткої фінансової стратегії розвитку залізничного транспорту;

2) перехід від оперативного і поточного фінансового планування до стратегічного з поступовим збільшенням горизонту планування;

3) розробка методів і моделей стратегічного фінансового планування, які б враховували можливі негативні впливи зовнішнього середовища різної природи;

4) підвищення узгодженості локальних цілей поточного і оперативного фінансового планування і стратегічної мети функціонування Укрзалізниці і окремих її підприємств і підрозділів;

5) підсилення координації окремих рівнів фінансового планування (перший рівень – Укрзалізниця, другий – залізниці, третій рівень –

відділення залізниць, включаючи самостійні відділи, підприємства, організації);

6) поступовий відхід від надмірної деталізації показників фінансових планів і перехід до агрегатних.

Висновки. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що методологія фінансового планування, прийнята на українських підприємствах, має суттєві недоліки і відмінності у порівнянні з методологією, прийнятою в країнах з розвиненою економікою. Удосконалення методів фінансового планування дозволить підвищити керованість залізничним транспортом і ефективність його функціонування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження Порядку складання фінансового плану державним підприємством (крім казенного) і контролю за їх виконанням» від 27.05.2003 р. № 137.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Стратегія розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року» від 16 грудня 2009 р. № 1555-р.
3. Балабанов И. Т. Анализ и планирование финансов хозяйствующего субъекта / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 109 с.
4. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент: Уч. посібник / І. А. Бланк. – К.: Ельга, 2008. – 724 с.
5. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли , С. Майерс. – М.: "ОЛИМП-БИЗНЕС", 1997. – 1120 с.
6. Гринолл Э. Финансы и финансовое планирование для руководителей среднего звена / Э. Гринолл. – М. : Финпресс, 1998. – 96 с.
7. Жилкина А. Н. Финансовое планирование на предприятии / А. Н. Жилкина. – М.: ООО Фирма «Благовест-В», 2004. – 248 с.
8. Залізничний транспорт України на порозі реформування / Ю. М. Цвєтов, М. В. Макаренко, А. Д. Лашко та ін.. – К.: ДЕТУТ, 2008. – 189 с.
9. Книга А. С. Финансовое планирование и бюджетирование: Уч. пособие / А. С. Книга, О. В. Чобур.: Алт. гос. тех. ун-т им. И. И. Ползунова. – Барнаул: Изд-во АлтГТУ, 2009. – 127 с.
10. Ковалева А. М. Финансы в управлении предприятием / А. М. Ковалева. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 317 с.
11. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид.: Підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
12. Марцин В. С. Планування як основна складова процесу фінансової діяльності / В. С. Марцин // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 23-31.
13. Семенова Д. А. Финансовое планирование как основа бюджетирования / Д. А. Семенова // Финансы, учет, банки. – 2009. – Вып. № 1 (15). – С. 51-57.
14. Тарасюк Г. М., Шваб Л. І. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник 3-е вид. / Г. М Тарасюк, Л. І. Шваб. – К.: Каравела, 2008. – 352 с.
15. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А. М. Поддєрьогіна. – К: Вид-во КНЕУ, 2002. – 323 с.
16. Фінансове планування і управління на підприємствах: Навч. посібник / Семенов Г. А., Бугай В. З., Семенов А. Г., Бугай А. В. – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.
17. Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Дж. К. Хорн. – М.: "Финансы и статистика", 1996. – 383 с.
18. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: Підручник / В. М. Шелудько. – К.: Знання, 2006. – 439 с.
19. Brigham E. Fundamentals of Financial Management. – The Dryden Press, 1992.
20. Finance Project (http://www.finance-rus.com).

Аннотация. В статье рассмотрены подходы к определению понятия «финансовое планирование», выделены недостатки существующей системы финансового планирования, проведен сравнительный анализ сущности финансового планирования и бюджетирования, предложены направления усовершенствования финансового планирования на железнодорожном транспорте.

Ключевые слова: финансовое планирование, финансовый план, бюджетирование.

Summary.. In the article are considered approaches to the determination of financial planning, are chose defects of ukrainian financial planning system, is conducted analysis of financial planning and budgeting, are offered directions to improvement of financial planning in railroad transport.

Keywords: financial planning, financial plan, budgeting.

Експерт редакційної колегії *к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*